

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VOLKSKUNST

INHOUD

EDITORIAAL - Carrousel en Mallemolen	1
FEESTEN EN FESTIVALS	7
ADVERTENTIE	8
FLANDRIENS - Een Flandrien uit Beversluis	9
VERSLAG - Leuven danst 2012	15
AANKONDIGING	16
Kennismakingscursus Vendelen	16
Cursus Vendelmonitor	16
Verbroedering der Vlaamse Vendeliers.	16
VOLKSDANS - De Polka	17
VOLKSGEBRUIKEN	20
Niet zomaar een etentje en wat gaan drinken. Neen, we gaan teren!	20
VOLKSVERHALEN	27
Verhalen rond de Camino: tussen Saint Quentin en de Loire	27
UNESCO	32
COLOFON	32

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 37
NUMMER 2
JUNI 2012

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

UNESCO

Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 37 - nummer 2 - juni 2012

Aan dit nummer werkten mee:

Patrick Bollier, Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt, Stefaan Top en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het gewone abonnementsgeld voor 2012 voor personen bedraagt 15 euro. Buitenlandse abonnees betalen 20 euro. Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 17,5 euro en ontvangen dan elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en *Volkskunst* in digitaal formaat.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en naam en adres van de abonnee.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, p/a Zwaluwstraat 16, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76,

e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven, tel. 03 475 12 05.

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be en e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

EDITORIAAL

Carrousel en Mallemolen

Kruisvaarders spelen een belangrijke rol in de traditie van paardenmolens. We maken een reis door de tijd met het oog op het doortrekken van een traditie. Met of tegen de zon: draaien doen ze de paardenmolens, al zien we ze minder frequent op kermissen en feesten allerhande.

Het Vlaams Dansarchief doet een duit in de zak met de notatie van de 'Carrousel', een creatie van Andrea Sterck. Deze creatie doet de traditie van de paardenmolen dansend herleven. Ondertussen draait ook de cultuurpolitieke mallemolen verder

Hoe het begon

Bronnen vermelden een afbeelding van ruiters in manden, opgehangen aan balken bevestigd aan een centrale paal. Dat toestel wordt beschouwd als de verre voorloper van de carrousel, zo'n 1500 jaar geleden. Kruisvaarders maakten kennis met een roterende constructie waarmee ruiters zich oefenden in bewegend vechten. Het woord carrousel is afgeleid van het Italiaanse *garosello* en het Spaanse *carosella* wat zoveel betekent als 'klein gevecht'. Maar dat was niet de enige betekenis. Rond de carrousel werden ook palen met opgehangen ringen opgesteld. De ronddraaiende ruiters moesten met hun lansen door de ringen priemen. Hierin herkennen we duidelijk de voorloper van het nu nog steeds beoefende 'ringsteken'. Paarden of muilezels trokken de constructie; uitzonderlijk gebeurde het voortstuwen met mankracht. Het paardendefilé bij koninklijke huwelijken werd ook 'carrousel' genoemd. Kortom: het begrip carrousel had van bij het begin te maken met draaiende bewegingen, ruiters en paarden.

Figuur 1: kinderen maken zelf hun primitieve carrousel.

Doorheen de eeuwen gaven invloedrijke mensen de carrousel een duw in de rug. Lodewijk XIV had een bijzondere belangstelling voor deze attractie. Hij schonk aan de stad Parijs in 1662 een carrousel. Vandaar ook de plaatsnaam 'Place du Carroussel'.¹

Hoe het verder ging

In de loop van de 19de eeuw waren de ruitende ridders al lang naar de geschiedenis verwezen. Wagenmakers zagen evenwel opportuniteiten in het historisch gegeven. Ze bouwden carrousels voor vermaak van jong en minder jong, vooral in Engeland en Oost-Europa. Carrousels waren een graag geziene attractie bij allerlei festiviteiten. De eerste carrousels hadden geen draaiende vloer. De paarden waren bovenaan bevestigd en draaiden rond. Ze hingen schuin door de middelpuntvliedende kracht tijdens het draaien. In de volksmond kregen deze molens de naam '*flying horses*'. Paarden maar ook mensen trokken deze molens voort.

Met de intrede van stoommachines en elektrische aandrijving konden zwaardere carrousels gebouwd worden. Paarden en andere dieren werden gemonteerd op een ronddraaiende vloer. Reuzecarrousels telden zelfs twee verdiepingen. Paarden werden gemonteerd op stangen wat mogelijkheid bood om ze op en neer te laten bewegen. Naast paarden konden sleeën en koetsen op de draaiende vloer worden geplaatst, telkens kunstig en kleurrijk versierd.

Amerika

In de Angelsaksische wereld stond de paardenmolen bekend als 'merry-go-round'. Engeland, Frankrijk, Duitsland en Italië waren welbekend met de attractie. Franz Wiesenhoffer creëerde de eerste carrousel in Hessville, Ohio. We schrijven 1840. Omstreeks het midden van de 19de eeuw stak carrouselbouwer Gustav Denzel de grote plas over. Hij vestigde zich in Philadelphia waar hij begin 1860 een paardenmolen neerpootte. De attractie werd een groot succes. De familie Denzel bouwde een werkplaats in Germantown, het centrum van waaruit menige carrousel de Verenigde Staten veroverde. Denzel was bekend om zijn robuuste mechaniek, maar ook om zijn prachtige decoraties. Denzel's zonen William en Edward namen de firma over. Het overlijden van William in 1927 en de grote recessie maakten een einde aan het succes.

Muziek

Het orgel deed zijn intrede als muzikale omlijsting rond het einde van de 19de eeuw. De orgels werden centraal geplaatst of dicht bij de

¹ <http://jandingo.com/index78/index78.html> (geraadpleegd op 16 juni 2012)

In "Op verhaal komen" – Sagen uit Vlaams-Brabant laat Stefaan Top een man uit Schaffen het volgende verhaal vertellen.

Een boer zat in armoede, hij had geen geld meer en de duivel zei: als ge me uw beste pand geeft, dan hebt ge wat ge wilt."Het is goed", zei de boer en toen had hij geld genoeg. Maar hij dacht dat het pand een pand grond was en dat hij daar de helft van de opbrengst moest afgeven.

En als de tijd daar was dat 't koren rijp was, kwam de duivel en de boer zei:"Ewel, wat kiest ge nu, het onderste of het bovenste stuk?" De duivel die dacht dat hij wilde zeggen: het onderste stuk van dat pand ofwel het bovenste, en hij dacht: het onderste staat precies toch het beste, en hij zei:"Geef mij het onderste maar". En de boer pikte zijn koren en gaf de stoppels aan de duivel. Dat was toch het onderste ,hé.

't Jaar daarop kwam de duivel weer en de boer vroeg:"waffer (wat voor één) moet ge hebben?" De duivel die peinsde: nu zult ge me niet meer beetnemen met die stoppels, en hij zei:"het bovenste." En de boer deed een pand patatten uit en gaf het 'gewas'(loof) aan de duivel. En toen was de duivel weer gekloot, en sindsdien is hij niet meer gekomen.

(bron 8:286=VVB;Hendrik M., zelfstandige,,66 jaar,Schaffen.

Uit: op verhaal komen, Vlaams-Branabants Sagenboek, Uitgeverij Davidsfonds NV? 2005.

Ik geniet van die verhalen, een beetje nostalgisch. Mochten ze toch maar niet uit het volksgeheugen verdwijnen. Dat zou een verarming zijn.

Johan Lambrechts

brandende oven had geworpen, werd hij als voedsel gegeven aan wilde beesten. Op het moment dat de dieren zich op hem wilden storten, maakte hij er een kruisteken over. Ze legden zich dan als lammetjes naast hem neer. Dan werd Dyonisius onthoofd. Volgens de legende richtte zijn lichaam zich onmiddellijk weer op, nam het afgeslagen hoofd in de handen en wandelde dan zo van de terechtstelling op Montmartre naar de begraafplaats, waar dan later een abdij werd gebouwd. Zijn feestdag wordt op 9 oktober gevierd.

Enkele weerspreuken over hem:

'Helder weer op Sint-Denies meldt gewoonlijk een sterke vries.' [131]

'Goede brave Sint Denijs, geef ons vuur en weinig ijs.' [131]

'Regen met Sint Denijs, een natte winter en weinig ijs.' [213]

'Regnets an Sankt Dionijs, so regnets den ganzen Winter gewiB.' [213] *[Met Sint Dionysius regen: kom je die vast een winter lang tegen]*

Eens Orléans voorbij loopt mijn weg langs de Loire, tussen de stroom en de kleine dorpjes, met of zonder kasteel. Vanaf nu zullen de verhalen eerder over prinses, koningen, prinsessen en maîtresses gaan. De heiligen zullen voor enkele dagen de plaats moeten ruimen. In Beaugency is er een brug over de Loire. Het giet er. Ik vlucht en schuil op het bureau van toerisme. Het is de ideale plaats om wat te lezen over de geschiedenis van de stad. Over deze brug bijvoorbeeld.

In de zestiende eeuw wou men een brug over de Loire bouwen. De duivel beloofde mee te helpen zodat de brug op één nacht klaar zou zijn. In ruil voor zijn werk vroeg hij wel de ziel van de eerste "passant" van de brug. De bewoners stemden toe, maar ze zochten een list om hun belofte aan de duivel niet te moeten uitvoeren. Ze stuurden een zwarte kat als eerste over de brug. De duivel was woedend en verwoestte als wraak het dak van het nabijgelegen donjon.

Dit duivelsverhaal is een variatie op andere verhalen met ongeveer hetzelfde thema. Ook bij ons heeft men meerdere keren de duivel "gefopt" of "gekloot".

■ ■ ■

carroussel, want muziek bepaalde mee de sfeer in en rond de attractie. Orgelbouwers vinden we vooral in Duitsland, Frankrijk en België. Al snel vormden de bandorgels een onlosmakelijke eenheid met paardenmolens. Na de grote recessie ging de orgelbouw door, ook in de Verenigde Staten, met Wurlitzer als bekendste (bij deze naam denken we ook aan de befaamde 'juke box')². Maar ook aan die succesperiode komt een einde. Eigenaars van carroussels werden het kostelijke onderhoud van de orgels beu. Bovendien waren deze orgels moeilijk te transporteren van kermis naar kermis. Opkomst van geregistreerde muziek leidde tot meer gebruiksvriendelijke geluidsinstallaties. Dat was nochtans buiten de smaak van het publiek gerekend. De deuntjes en de typische klank van de bandorgels oefenden een bijzondere aantrekkingskracht uit op de abonnees van paardenmolens, zo bleek. Een carroussel zonder bandorgel werd aanzien als een lichaam zonder ziel. De bandorgels stegen terug in kwalitatieve en kwantitatieve waarde. De hernieuwde belangstelling is een hart onder de riem voor orgelbouwers. Ook Vlaanderen liet en laat zich niet onbetuigd. In Antwerpen vinden we orgelbouwer Decap³. Aloïs Decap en zijn zoon Livien begonnen in 1902 draaiorgels te bouwen. Hun bedrijf groeide uit tot het grootste van België. Steeds meer instrumenten deden hun intrede in de constructie, zoals het accordeon (1933), het drumstel (1935) en de saxofoon (1936).

Figuur 2: een DeCap orgel in cafe Beveren (Antwerpen). Voor een lijst van plaatsen waar dergelijke orgels kunnen beluisterd worden verwijzen we naar de voetnoot.⁴

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Wurlitzer> (geraadpleegd op 16 juni 2012).

³ <http://www.youtube.com/watch?v=asV0Ma6Tl3U> (voor demonstratie: geraadpleegd op 16 juni 2012).

⁴ <http://www.draaiorgelsite.nl/viewtopic.php?t=77> (geraadpleegd op 16 juni 2012).

De techniek bleef ook niet stilstaan. Ventilatoren vervingen gaandeweg de blaasbalgen. Het boekenwiel deed zijn intrede: hierin werden een aantal boeken aan elkaar geplakt, zo moest er niet continu een boekenlegger achter het orgel plaatsnemen.

Figuur 3: orgelboek van een Decap orgel in een boekenwiel⁵

Kermis in Vlaanderen

Van Genechten et al. (1986) maakten een inventaris van het kermisgebeuren in Vlaanderen⁶. De auteurs stellen kermissen in een bijzonder licht. Ze hebben het over attracties:

... die onder meer de mogelijkheid bieden om op een vulgariseerde maar praktische wijze (aan de man in de straat) de vooruitgang van de wetenschap te leren kennen ...

⁵ http://nl.wikipedia.org/wiki/Gebroeders_Decap_Antwerpen (geraadpleegd op 16 juni 2012).

⁶ Van Genechten G, Convents G, Muyliaert E. Kermis het spiegelpaleis van het volk. Museum voor Industriële Archeologie en Textiel. M.I.A.T. Gent. Uitgegeven bij KRITAK, Leuven 1986: pagina's 45, 100, 120.

“Welke andere stad heeft zoveel adelbrieven als de onze?” zegt de pastoor zeer fier. “Ze was één van de meest geliefde bedevaartplaatsen, lang voor Lourdes, lang voor Fátima.” De gelovigen kwamen niet alleen voor “Notre Dame de Bonne Garde” maar ook voor één van de vele relikwieën die er sinds de twaalfde eeuw verzameld werden. “Het zijn er 1.400” zegt mijnheer pastoor. 1.700 lees ik in een foldertje. De meest befaamde is een stukje van de sluier van Onze-Lieve-Vrouw. St. Denis schonk ze in de derde eeuw al aan de parochie.

“De zuilen zijn speciaal” lees ik in hetzelfde foldertje. Drie hoofden zijn er uitgebeeld: een dame, Hodierne, een “onnozele” smid, en zijn boze vrouw. Hun verhaal gaat terug tot het jaar 1031. Hodierne de Gometz is de echtgenote van Guy Iste, heer van Montlhéry.

Deze wou een nieuwe kerk bouwen. Hodierne, die zeer godsvruchtig was, werkte zelf mee aan de bouw. Zo droeg ze water van de rivier naar de werf om de metsers te helpen. Ze sprak de plaatselijke smid aan en vroeg hem een ijzeren staaf te maken die het dragen van de emmers zou vergemakkelijken. Maar de smid gaf haar deze staaf, op aandringen van zijn vrouw, nog rood en heetgloeiend van het vuur. Zoals te verwachten bleef Hodierne gespaard van brandwonden terwijl ze haar emmers naar de metsers droeg.

Dit miraculeuze stuk ijzer werd eerst bewaard op een zuil van een heidense tempel. En nadien naar de kerk overgebracht. En dit “roodijzeren kruis” is er nog altijd, onderaan in de kelder van de kerk.

Voor de echte oorsprong van het heiligdom moeten we teruggaan naar de derde eeuw, de tijd dat de druïden het nog voor het zeggen hadden. Gallische houthakkers vonden in een dikke eik een houten beeldje van een vrouw die een kindje in de armen had. Er stond een voor hen onbegrijpbare tekst op: “Virgini pastoraë” – aan de maagd die een kindje verwacht.

De streek was toen nog niet gekerstend en de plaatselijke druïden begonnen met de verering van het beeld. Toen St.- Denis, weer hij, langskwam, legde hij aan de druïden uit dat met het vinden en het vereren van dit beeldje een zeer oude profetie uitkwam.

Een beeldje en een relikwie lagen dus aan de basis van het heiligdom “Notre Dame de Bonne Garde”.

Drie dagen later picknick ik, oneerbiedig, op de vensterbanken van een zuilengalerij van de Saint-Deniskerk in Toury. Deze heilige ben ik al enkele keren tegengekomen op mijn tocht vanuit Parijs. Hij was de eerste bisschop van Parijs. Toen hij ongedeerd bleef nadat men hem in een

Eens Parijs voorbij, gaat het langzaam richting “zuiden”. Al is Compostela nog zeer ver, dan is het toch al aangenaam te weten dat de Loire niet meer zover is. Dan komen Poitiers en de Charente, Bordeaux en de Landes... mooie vooruitzichten.

Ik stap op de ‘Via Turonensis’, de route via Tours. Officieel start die route pas in Tours en eindigt ze in Bordeaux. Maar in de praktijk komt het erop neer dat ze van Parijs tot aan de Pyreneeën gaat. Omdat in Tours het graf van Sint-Maarten is, is deze stad een van de oudste bedevaartsoorden van Europa, ouder nog dan Compostela. Dat Sint-Maarten ook bij ons een populaire heilige is, bewijzen het aantal parochiekerken hier in mijn omgeving: Wezemaal, Wilsele, Lubbeek, Rijmenam, Tielt-Winghe,... Verhalen rondom Sint-Maarten kwamen ook reeds aan bod in vroegere “volkskunsten”.

Sommigen noemen de Jacobsweg over Tours zelfs de “omgekeerde Maartensweg”. Praktisch is dat wel: zo doe ik twee bedevaarten tegelijkertijd en geraak ik zeker aan mijn volle aflat...

Nu ben ik in Longpont-sur-Orge. Het is een oude stad. Ze was reeds een bedevaartplaats in de derde eeuw. Er is een pittoresk pleintje. Het gemeentehuis en de Basiliek “Notre Dame de Bonne Garde” liggen broederlijk naast mekaar.

Het gemeentehuis heeft een mooie wit-rode gevel. In het midden een torentje. De Franse driekleur wappert. Waar hebben we dat nog gezien in Frankrijk? Aan de kerk trekt het portaal de aandacht. De hemelvaart en de kroning van Maria worden er uitgebeeld. Maar, zoals op zoveel plaatsen in Frankrijk, werden de beelden tijdens de godsdienstoorlogen van de 16de eeuw vernietigd.

Het hoeft ons niet te verwonderen dat de carrousel in bovengenoemd gegeven een bijzondere plaats innam, naast fotografie en windbuksen. De na 1860 door stoommachines aangedreven paardenmolens moeten op het publiek een bijzondere indruk nagelaten hebben. In het begin van de 20ste eeuw waren de befaamde stoomcarrouzels zoals deze van Vandersypen, de Grand Carroussel à Chevaux Galoppant & Gondoles van Leener-Opitz, de Grand Carroussel-Salon Fermé Hollandais en de American Cake-Walke van Schenoff-Xhaflaire graag geziene attracties tijdens Gentse jaarmarkten.

Figuur 4: carrouzels zijn ware attracties voor jong en minder jong.

Safeguarding

Wat carrousel als traditie betreft, draagt IVV zijn steentje bij. Als expertisecentrum erkend door Unesco wil IVV de cultuur ondersteunen rond paardencarrouzels, en dat in de meest ruime zin. Met haar danscreatie van de ‘Carrousel’ levert Andrea Sterck een stevige bijdrage. Voor de uitvoering zijn minstens 36 dansers nodig. De komende maanden neemt het Dansarchief initiatieven om dansers vertrouwd te maken met de uitvoering. Wie nu al belangstelling heeft mag zich melden⁷.

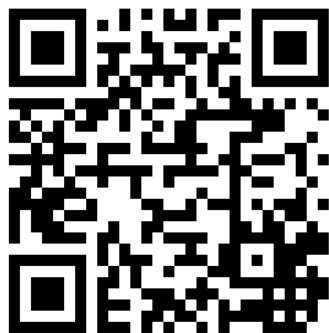
Ondertussen draait de culturele malle molen verder in Vlaanderen. Wie zich met volkseigen cultuur bezig houdt, wordt met een vriendelijk

⁷ Gert.laekeman@pharm.kuleuven.be of marcel.oelbrandt@telenet.be

schouderklopje wandelen gestuurd. Maar stilaan krijgen ook professionele cultuurmensen het deksel op de neus. Een transparant beleid is ver te zoeken. Het woord *'discretionaire bevoegdheid'* duikt op als een arbitrair gegeven om te beslissen wie wel en wie niet in de prijzen valt. IVV blijft als onafhankelijke organisatie vrij ondernemen: niets moet, alles mag, zolang het de levende cultuurgemeenschappen dient. Deze cultuurgemeenschappen danken hun dynamiek aan de inzet van vrijwilligers. Deze vrijwilligers zijn dé garantie dat er na deze legislatuur nog actieve beoefening en beleving van cultuur zal wezen in Vlaanderen.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

VOLKSVERHALEN

Verhalen rond de Camino:

tussen Saint Quentin en de Loire

“Mijn volgende stuk weg gaat van Saint Quentin naar Parijs, langs de “Chemin Estelle”, de weg van Stella. Een veelbelovende naam”, zo eindigde mijn vorig verslag.

Na 4 dagen stappen over de “Chemin Estelle” kon niemand me vertellen waar de naam vandaan komt. Maar vandaag slaap ik bij Seamus, de man die de weg uitgestippeld en beschreven heeft. Als hij het niet weet!!!

Er is een dubbele reden. De eerste verwijst naar de bedevaartplaats Santiago. Deze stad ontstond op een grafveld, waar een kluizenaar in een visioen van lichtende sterren (Stella) naar het vergeten graf van de apostel Jacobus zou zijn geleid. Het grafveld werd herdoopt in “campus stellae” en daaruit ontstond dan de naam “Compostela”.

Er is nog een tweede, minder officiële, echt ontroerende reden. Estelle Gouverneur, 16 jaar, was een klasgenootje van één van de dochters van Claire en Seamus. Levenslustig, blij, opgewekt. Maar Estelle werd ziek, ongeneeslijk, kanker. Ze leefde nog twee jaar en stierf in 1994, slechts 18 jaar oud. Gedurende haar ziekte bleef ze steeds haar goed humeur behouden, had ze zin in het leven. Ze was niet bang om te sterven. Samen met haar vriendinnen en klasgenootjes bereidde ze haar overlijdensviering voor. Deze moest een feest, een viering worden. En dat werd het ook. Onder de indruk van zoveel optimisme en levensmoed wou Seamus iets doen om haar naam in ere te houden. Het werd de “Chemin Estelle”, een weg van St.- Quentin naar Parijs, een ontbrekende schakel nog in de lange Jacobsweg van het Noorden naar het Zuiden.

restaurateurs die lekkere maaltijden blijven opdienen. Het drinken van alcohol is echter wel spectaculair gedaald. Waar in het begin van vorige eeuw er voor de teerdagen enkele vaten bier geleverd werden, die in de twee of drie teerdagen soldaat gemaakt werden, wordt hier heden ten dage een meer gematigde houding aangenomen. In de meeste gilden kunnen de leden op de teerdagen vrij hun drankgebruik regelen. De nieuwe wetten op rijden onder invloed beperken toch enigszins het alcoholgebruik.

Het teren brengt de gildebroeders en -zusters samen. Samen brengen ze de oude, maar niet verouderde mooie waarden van vriendschap en broederlijkheid in praktijk. Samen worden er nieuwe plannen gesmeed. Samen teren we om de goede mooie zaken uit het verleden verder te leren aan de nieuwe leden. Vooral op teerfeesten worden de oude gildegebruiken doorgegeven aan de jongere leden. Op een teerdag zorgen de gildeleden samen ervoor dat oudere en zieke gildeleden ook mee feesten.

Een uitspraak van mijn grootmoeder is hier op de teerfeesten wel van toepassing: "Ze dronken een glas, ze pisten ne plas en ze lieten het zo het was!"

Jos Van Eyken

Het hele artikel is beschikbaar op onze webstek via de volgende link: www.instituutvlaamsevolkskunst.be/teren

FEESTEN EN FESTIVALS

Overal ter wereld zijn verenigingen of instellingen van het genre IVV bezig met de zorg voor het immaterieel cultureel erfgoed, dat wij volkskunst noemen. In alle landen ook zijn er folkloregroepen bezig met de ontsluiting (het tonen aan het publiek) van ditzelfde cultureel erfgoed. De komende maanden zullen tal van buitenlandse gasten hun beste beentje voorzetten op Vlaamse podia :

6-13 juli	Werelddansfestival	Schoten
	www.festivalschoten.be	
11-15 juli	Europeade	Padova, It.
	europeade.padovameeting.com/info.php	
25-31 juli	De Pikkeling	Aalst
	www.faluintjes-pikkeling.be	
8-13 aug	Drieskes Kerremes	Sint-Gillis-Waas
	www.drieskenijpers.be	
8-15 aug	Int. Folklorefestival	Edegem
	www.werelddansfestivaledegem.be	
11-15 aug	Int. Folklorefestival	Hasselt
	www.folklorefestivalhasselt.be	
11-14 aug	Int. Folklorefestival	Westerlo
	www.diespelewei.be	
15-19 aug	Int. Folklorefestival	Bonheiden
	www.dekrekels.be	
18-19 aug	Midzeelhoefefeesten	Sint-Katelijne-Waver
	www.tijl-uylenspiegel.net	
10-16 aug	KA-dans	Torhout
	www.ka-dans.be	
14-20 aug	Int. Volksdansfest.	Vosselaar
	www.dophei.be	
2013	Int. Folklorefestival	Hoogstraten
	www.gelmelzwaiers.be	

Graag ook uw festival vermeld gezien ? Stuur een mailtje met titel, datum en plaats naar secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be !

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bvba

the best bobbins in the world

Welkom op onze nieuwe website

www.bobbins.be

Jan De Maertelaere bvba
Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Belgium
T 0032 (0)9 230 67 18 | F 0032 (0)9 232 11 75
jan@bobbins.be

mogelijk was en dat men enkel nog paling kon poren. Spijtig is ook dit is verleden tijd geworden.

De kerk en het teren in de gilden

Al dat feesten was een doorn in het oog van de kerkelijke en wereldlijke gezagdragers.

Te Westerlo plaatste de pastoor de missen voor de overleden gildebroeders om 8 uur s' morgens. Zo moest het teerfeest wel tijdig afgelopen zijn. De mis was immers verplicht voor alle gildeleden. De pastoor plaatste op Sacramentsdag de gilde vooraan in de processie en verbood hen het gebruik van trommen en vlaggen.

In het Hertogdom Brabant werden er zelf decreten uitgevaardigd om een en ander te regelen.

Omdat de teksten te lang zijn voor publicatie kan je de originele teksten lezen onze webstek via volgende link:

www.instituutvlaamsevolkskunst/teren1

Heel wat gebruiken die terug te vinden zijn in de gilden werden hierdoor aan banden gelegd. Of de gilden zich hier aan hielden is een andere kwestie en zeker niet elke geestelijke hield zich even streng aan en/of kende al deze geboden en verboden. Wel is terug te vinden dat er niet zo veel gildeheren (=geestelijke in de gilde) in de gilden te vinden waren. Waarschijnlijk was hier het standpunt "wat niet weet niet deert".

Een te strenge pastoor was zeker niet graag gezien in een gemeente wat regelmatig tot conflicten in die gemeenschap leidde. Dikwijls was de lokale Kerkelijke overheid zo verstandig om deze pastoors weg te promoveren naar een of ander klooster, maar soms leidde het echter tot processen tussen leden van de gilden en de lokale pastoor. Meestal moesten de gildebroeders inbinden maar de pastoor zal wel niet veel gildebroeders meer in de mis en het lof gevonden hebben, wat hij dan zeker in zijn schaal heeft gevoeld. Deze conflicten konden wel eens lang aanslepen.

Omdat de teksten te lang zijn voor publicatie kan je de originele teksten lezen onze webstek via volgende link:

www.instituutvlaamsevolkskunst/teren2

De gilde teert verder

Gilden teren nog steeds graag. Niettegenstaande alle wetten, decreten en verordeningen wordt in de gilde nog steeds graag en goed geteerd. Het zijn niet meer de oude menu's maar onze gilden maken gebruik van

Tijdens het zomerteren kregen deze schutters: kriecken, erwten, gezouten hamelen vlees met pasteitjes en tweederhandgebraad met zout, met daarbij nog een halve gans en een hele hoen in elke schotel.

In Oosthoven kregen de gildebreeders schapenvlees en hoenderen. De volgende ochtend werd er eveneens een ontbijt voorzien "zonder corten".

Te Keerbergen werd voorgeschreven dat de gildebreeders volgende kregen voorgeschoteld:

Soep met balletjes - Groentekrans Twee soorten vlees

Te Westerlo verzorgde de gildemoeder de maaltijd. De gildemoeder werd verkozen door de gildezusters uit hun midden. Na de mis gingen de gildebreeders op stap in het dorp en bezochten er de plaatselijke brouwers om het bier te proeven. 's Avonds werden ze vergast op boterhammen met kipkap.

De tweede dag, na de mis, hadden de gildebreeders visrecht op de Nete. Een 10-tal broeders gingen in het dorp bij hun ereleden-cafe's de trawantel dansen, voor zover geweten de oudste nog gekende dans uit onze gewesten, die in Westerlo in de Sint Sebastiaansgilde voor de vergetelheid werd behoed. De gildebreeders van Westerlo werden voor deze dans met bier en jenever betaald.

Ondertussen maakte de gildemoeder met enkele gildezusters de feestzaal klaar. Op het menu stond tot voor 25 jaar het volgende:

Soep met balletjes

Pekes (wortelen) en etjes (erwtjes) - rosbief - varkensgebraad - puree (later vervangen door kroketten)

Achteraf was er dan een heerlijk stuk taart

De derde dag van het winterteren, na de mis, mochten de gildebreeders opnieuw vissen op de Nete. Enkele gildeleden brachten eten en bier naar de gildeleden die wegens ziekte niet naar het teerfeest konden komen.

Daarna werd wat de vissers gevangen hadden klaargemaakt en opgegeten, samen met de overschotten van de vorige dagen. Ook de vaten, een vat donkere en een vat lichte, werden leeggemaakt.

Een van onze oudere gildeleden vertelde dat zij als jong meisje gingen kijken naar de "poorders" aan de Lange Brug. De juiste toedracht waarom de gildebreeders stopten met vissen op de Nete, een recht uit hun kaerte van 1596, is tot heden niet gekend. Waarschijnlijk was de Nete toen al zo sterk vervuild, door een bedrijf uit Tessenderlo, dat vissen niet meer

FLANDRIENS

Een Flandrien uit Beversluis

Vandaag wordt het een postuum gesprek met prof. Top over "een Flandrien uit Beversluis": Bertha Longin. Bertha was noch internationaal, noch nationaal een bekende figuur, maar wat ze voor mij en voor de lokale volkscultuur betekende, was immens groot.

Haar volkskunstverhaal begint in het begin van de jaren dertig, lang voordat de huidige volkskunstgroepen ontstaan waren. Ze was, ongeveer vijf jaar oud, met haar moeder en een van haar zussen op een Sinterklaasfeest in Leuven. Het feest verliep toen zoals gebruikelijk volgens een vast stramien: koffietafel, feestprogramma, tombola en dan... de goede Sint.

Ik laat Bertha nu aan het woord, letterlijk vertellen zoals ze dat aan mij deed in 1995, ter gelegenheid van "Reuzegom 50 jaar":

"Eén programmaonderdeel was volksdans. Ik zie het nog! Op het podium stonden drie jonge meisjes in halflange, glanzende jurken, in tere pasteltinten en aan hun voeten de onvermijdelijke "turnsloefen" gebruikelijk bij volksdans.

Ze dansten "de Rozelaar" met pianobegeleiding. Horen doe ik het ook nog...en als het moet zou ik zelfs nog het model van de jurk herkennen. En het resultaat? Ik was begeistert, verloren, mijn ziel was verkocht aan de volkskunst en de volkskunde in het algemeen, en aan de volksmuziek en de volksdans in het bijzonder."

Heel wat later belandde ze dan, op een toch wel unieke manier, bij Reuzegom. Bertha had last van evenwichtsstoornissen, ze verloor het gehoor in één oor en toen ze opnieuw "wat vaster op haar voeten stond", zei de dokter letterlijk: "Ga daar nu niet zitten in een hoekske met een boekske! Doe iets! Ga dansen!" Haar brein vertaalde dat in: ga volksdansen. Verlegen trok ze dan met een buurmeisje naar de turnzaal

van het Atheneum in de Naamsestraat voor een eerste kennismaking. En ze bleef terugkomen!

Toen ik, in het begin van de jaren zestig, in Leuven op kot zat, kwam ze me elke woensdag om 7 uur ophalen voor “een patéke of een crèmeke” in “de Pinguin” in de Diestsestraat. En tegen kwart na acht nam ze me dan mee naar de repetitie van Reuzegom. Kwart na acht? Het begon er toch om acht? Ja, zei ze steeds, maar er is nooit één oefening “nay, no, never, nimmer, jamais” op tijd begonnen. Voor de Leuvenaars was dat geen ramp, maar zij moest steeds voor het einde vertrekken om de laatste bus naar “de Heikant” te halen.

Prof. Top leerde Bertha kennen toen hij, einde tachtiger jaren, van Herent naar Rotselaar verhuisde. Als professor “volkskunde” werd hij gevraagd om te spreken op het jaarlijkse Sint-Antoniusfeest in Rotselaar. Het was al eeuwen de gewoonte in Rotselaar op de eerste zondag na het feest van Sint-Antonius, varkenskoppen te offeren voor de armen. Bertha was toen ook lid van de heemkundige kring “het Beatrijsgeselschap”, ook van het Davidsfonds. Ze was zeer ongelukkig omdat deze socio-culturele verenigingen zo weinig deden om de plaatselijke volkscultuur meer bekendheid te geven en in stand te houden.

Prof. Top: “Ik was toen al onder de indruk van haar kennis van het immaterieel erfgoed. Ze was onklopbaar als het over verbale volkscultuur ging.” Dat is steeds zo gebleven, tot nu toe, want ze verzamelde voor hem een schat aan kinderliedjes uit “Beverluis” en “de Heikant”. Waar ze dat geleerd had? Bertha zei steeds dat ze voor haar volkskundeopleiding de perfecte leermeesters had in haar spookverhalen-vertellende nonkels en haar sagen-vertellende en volksliederen-zingende tante. “Of het nonnetje dat haar lezen en schrijven bijbracht, opgetogen was toen zij een lied moest zingen en “Bij de traliën van een venster van een dikke kloostermuur” stond uit te galmen... dat laten we in het midden. De tekst van dit oude liefdesliedje is in bijlage weergegeven.

Ze gaf vorig jaar in augustus aan prof. Top nog een bundel met aftelrijmpjes en spelliedjes die gespeeld en gezongen werden op de “koer” van de meisjesschool van “den Heikant” toen ze daar school liep van 1931 tot 1940. Enkele weken later kreeg Stefaan Top “in de rapte” als aanvulling nog enkele blaadjes met aftelrijmpjes en “overleveringen” uit Beverluis. Ze vond die plaats waar ze geboren werd zo wat een enclave tussen Wezemaal en Rotselaar.

Daarin schreef ze ook nog: “Ik ben niet vergeten dat ik nog wat moet inzingen maar ik word a.s.donderdag geopereerd, dus dat is voor later.”

naer die Camer die zy in hunnen Schiethoff hebben, alwaer eenen aventmael van visch beriedt was voer de heel Gulde, den dach daer naer wesende Sondach wasser eenen treffelycken noenmaeltyt beriedt gemaect byde dekens Geert de Vleeshouwer ende Pieter Crols voer mans ende vrouwen. Ende d'ongehoude mochten hun vryerssen in plaetse van een huysvrouwe mede bringen. Dese fieste duerde vyff daghen ende costen ontrent elff hondert guldens, op d'eynde vande yerste maeltijt worde geschonken tot den wyn byde heeren Meyer, Borgemeesteren ende die vande Overregiment van Gulde hondert patacons, desen maeltyt worde gehouden (om dat schoon ende waerm weder was) ynden Schuttershoff tusschen twee bergen nevens d'oude vesten vande Stadt, hebbende yerst vande boomen doen aff schudden alle vuylicheyt. T'hooft vande tafel was naerden Noorden ende lancx de boomen waeren tapyten gehangen soe verre als de heeren moesten sitten. Heer Henrick Haulthomme, proost vande Gulde, seyde den benedicite. De GuldeBroeders saeten elck met hunne huysvrouwe gelyck zy oudt van eede waeren. Dese fieste worde met groot respect ende stille gehouden ende alsdoen was verboden dat nyemant vanden compaignie en mocht tot dese maeltyt medebringen knechten, meyskens oft kinderen ten waere dat die noch sogen aende borsten. Maer de heeren hadden elck hunne knechten. De dekens waeren de hooftmeesters ende de knapen vanden Gulde met hunne vrouwen ende eenen tafel dienaer brochten de spysen ter tafele ende geduerende de drye yerste maelyden spelde de Stadts-speelmans gedurich over tafel ende veranderden van ynstrumenten, allen avende tusschen acht ende negenuren worde den Coninck met trommelen, scrameyn ende met de heel compaignie gaende elck met hunnen vrouwe paerelyck naer huys geleydt alwaer doen ynt huys vande Coninck een bancquet beriedt was voor de heeren. Van uyt den hoff vande Gulde tot aen het huys vande Coninck stonden pecktonnen, al brannende die de lieden daer geset hadden ende de compaignie worde soe dickmael beschoncken op den wech ende meestendeel met wyn dat ontrent een ure aen liep ier men aen het huys vanden Coninck cost geraken, ende alsoe eynde zeer geluckelyck deser Coninck-fieste.

In Antwerpen kregen de schutters van de oude handboog op Sint Sebastiaan volgende op hun bord: erwten, gezouten hamelvlees en ‘tweederhantgebraet’ d.i. gebraden ‘hamelen roost’ en ‘verken roost’ met kaas. (Een hamel is een gesneden ram en roost is een gebraad)

te compareren, vuytgenomen oock nochtans de colffdagen, oft sal niettemin niettegenstaende sijne non comparitie ten voors. twee dagen gehouden sijn voor sijn hoot te betalen cost ende dranck, tsij oft hij daer is oft niet, maer mach in sulcken gevalle oock een ander in sijn stede seijnden. Ende soo iemant in gebreecke ware (vuijtgesteecken alle nootsaecken) sal boven het voors. gelach noch verbueren de pene van twee stuijvers.

Item, soo wie voir den Hootman, Coninck, Deken ende Geswooren aldaer present wesende, ginck sitten ter taeffelen, sal verbueren telcker reijsen contrarie doende vier stuijvers.

Item is geordoneert, als eenigen Guldebruer sieck oft cranck is, dat hij inde vergaderinge niet en costs gecomen, dat men hem sijn portie sal thuijs seijnden.

Item, als den Deecken ende geswooren den cost sullen coopen voor de costdagen hier voorgenoemt, sullen alsdan mogen verteeren tot gemeijnen laste thien stuijvers.

In andere gilden vindt je gelijkaardige reglementeringen.

Dat het er tijdens de teerfeesten stevig tegen aan ging kan je lezen in een stuk uit het gildeboek van de Sint Sebastiaansgilde van Leuven over een zomerteerfeest uit 1638.

JoR(=jonker) Aert van Eynatten, JoR Jan Havens, JoR Philips van Eynatten, Jor Nicolaes van Cranenvelt, JoR Lambrecht vander Hulst , ende Heer ende Meester Adriaen vande Zande, griffier der selver Gulde, ende alsoe ynt schieten vande vogel veel pylen gestoelen worde van eenige onbeleefde persoonen soe heeft den heer Meyer ondertusschen dat hy niet en schoot met de Over-Borgemeester grooten arbeyt gedaen in ordre stellen dat men geen pylen meer en zoude stelen en hebben de pylen zelve gaede geslaen, ende alsoe die eysere roede die boven gehaekt was waerop den vogel vast gemaect was in een coopere viercantige buyse, ynt riechten vande wippe met swacken ewat crom was geworden soe heeft dat veroirsaeckt dat het ontrent acht uren ynden avent was ier den vogel cost aff geschooten worden by Mr Jan de Paep, Onder Coninckstabel. Den vogel affgeschooten zynde heeft men getelt over de dertich putte-scheuten die den vogel onder gehad heeft, het hoofd ende steerte was oyck aff geschooten hoe wel den vogel van een stuck nooteleeren hout gesneden was tot verwoonderinge van eenenyegelyck dat eenen pyl vanden hantboge soe veel geweelt cost doen, den Over-Coninck-stabel dede aende nieuwen Coninck de broeck aen, ende dat gedaen zynde trock die Gulde

Helaas, het later is er niet gekomen. De operatie lukte wel, en Bertha werd terug actief, tot ze in maart 's nachts plots stierf.

Stefaan Top: “Jammer dat dit inzingen nooit gebeurd is, maar gelukkig heeft ze veel op papier gezet. En hoe? Ze wist perfect wat er moest gezongen worden en wat er bij elk stroofje moest gebeuren. Ze kon zeggen waar ze het geleerd had, van wie, ze kende de context van elk lied of verhaal. Ze wist waar ze mee bezig was: lokale volkskunst, en ze heeft alles vastgelegd op haar manier. Was wat ze noteerde uniek? Neen. Ze wist duivels goed dat, wat er in Rotselaar gezongen werd, een variante was op iets dat bestond. Maar “elke variatie is toch uniek” zei ze.”

Die kinderliedjes waren al wel eens “stout”, of zetten tot nadenken aan na de laatste gebeurtenissen in kerk en TV. Het stoute simpele ringliedje hebben we waarschijnlijk allemaal zelf gezongen:

*Charel ging eens water scheppen
Vanachter aan de keukendeur
In zijn broek daar was een kotje
En ge zaagt zijne hele
Charel ging eens water halen....*

En over de biecht zong men in die jaren in de Heikant:

*Mr. Pastoor, ik kom te biechten
Antoinette, wat hedde gedaan,
'k heb gelogen, 'k heb gestolen
Aan andere kinnekes kwaad gedaan..*

In mijn gesprek met Dree Pauwels schreef ik dat er drie mensen waren die mij in mijn jonge jaren sterk beïnvloedden. Bertha was er één van, misschien wel de belangrijkste:

Bertha vertelde me over wereldmuziek, reeds lang voor die term ingang vond. Ze leerde me dat volksmuziek en volksdans zelden eigen zijn aan een bepaalde streek. Muziek en figuren worden “vrolijk genaast” en dan als “eigen” gereserveerd. Een voorbeeld: het mooie “Ik zag Cecilia komen” en “De Moldau” van Smetana. Wie pikte van wie? En het Russische “Stenka Razin”? Bij ons is dat de kikker aan de oever van de Demer, of de Dijle, of de Schelde, maar in Urk in Nederland is dat lied gepromoveerd tot het “Urkerse Volkslied”. Op eenzelfde festival zie je ook dikwijls een voor ons “Vlaamse” dans die door een buitenlandse groep gebracht wordt. Voorbeelden kennen we hier allemaal wel.

Dit wordt beaamd door prof. Top. Haar links met andere culturen en vooral de Angelsaksische waren prominent! De liedjes die door het volk in onze streken gezongen werden, werden natuurlijk niet door onze mensen gecreëerd of op muziek gezet. Toch werden in- en uitheemse liedjes alhier gemakkelijk aangepast en op de eigen manier tot uiting gebracht.

Een voorbeeld? Hier volgt een Frans liedje, met al de Rotselaarse fouten erbij:

*J'ai de beaucoup de fleirs, à qui les donnerais-je
A mademoiselle de mankete, je les ai présentées,
Dansez, chantez, mademoiselleke vous voulez
Dansez, chantez, mademoiselle de mankete.*

“Hoe gaan de mensen Bertha herinneren?” vragen we ons af aan het einde van het gesprek. We zijn het erover eens: zij had de faam wat luid te spreken en wat ruw over te komen. Is dat erg? Is dat negatief? Ons stoorde dat niet. Ze kon je nogal ronduit de waarheid zeggen. En dat deed ze met iedereen. Maar achter die ruwe façade zat een goed hart met een gevoel voor schoonheid, vooral dan de schoonheid van haar eigen streek. Ze had het niet voor de gecommmercialiseerde Angelsaksische amusementsmuziek, ze had het niet zo voor de “veramerikanisering” van Vlaanderen, van Ierland, van Scandinavië... Zij vond het erg dat, ondanks de materiële vooruitgang, er zoveel aan gezelligheid en spontaneïteit verloren is gegaan. “We durven ons niet te uiten, we kunnen geen lied meer zingen met x-strofen.”

Bertha werkte in Brussel en dus namen we 's avonds nogal dikwijls dezelfde trein en bus. Dank zij haar luide stem konden de medereizigers meegenieten van haar verhalen over de Bretoenen, de “Doblinners”, haar afkeer voor de “molenmazurka”..., want dat we niet samen op de bank zaten was geen beletsel voor haar om te vertellen. Ik weet nog altijd niet of ik die “verre” gesprekken miste wanneer ze op zeker ogenblik met pensioen ging en “van een welverdiende rust” ging genieten. Die welverdiende rust vertaalde zij in nog meer activiteiten en opzoekingen. Zij stichtte toen een volksdansgroep voor gepensioneerden: de Heikantdansers. En zij bezorgde mij de muziek van “De polka van Rotselaar”, gevonden in de archieven van een van de plaatselijke fanfares. Een “uniek” stuk? In haar definitie van volkskunst wel. (zie bijlage)

Die welverdiende rust is er nu gekomen. Alhoewel... Sinte-Pieter is nu misschien een Vlaamse volksdans aan het leren met Maria-Magdalena. En al die overleden “volksdans-flandriens” zullen het al wel weten. Ze zullen dansen zoals Bertha het zegt!

*Verteirt st cathlijnsdagh 19 gls 13 st
Hr Henri voor sijnen dienst 20 gls
Wittebroodt der scholieren 36 stuyv
Den schoolmeester Adriaen Hulsmans 25 gls*

Uiteindelijk hebben onze landvoogden Albrecht en Isabelle dit aan banden gelegd. Het teren werd vervangen door een vaste vergoeding als blijkt uit bijgaande decreet van 1745 uit “het manuaal van Amandus Aerts”:

Datter nu toecomende geene teiringen meer en sullen geschieden tot laste van de kercke ofte armen, maer salmen vermogen te geven voor bijde de rekeningen aen den Landtdeken. Hier wort betaelt voor het passeren der rekeninge soo van de kerck als der armen elck 24 st vande welcke wort betaelt het bier etc den cost gedeijlt onder den drossaert, secretaris en Schepenen soo is van outs her gebruyck. Den Landtdeken en wort hier niet geroepen noch in visitatione ecclesiae wort hem voer het oversien der rekeninge vanden armen niets betaelt ingevolge het placcaet van Albertus ende Isabelle in het cleyne placcaetboeck-saken. hij heeft het gepretendeert ende heeft het eens ontfangen, maer is hem daer naer gewijert.

De gilden teerden verder

Wat we zeker weten uit de kaarten (=reglementen) van de gilden is dat de nieuwe leden hun eed aflegden tijdens de teerfeesten. Er was heel wat gereglementeerd over het doen en laten tijdens dit feest. In vele gilden vindt je gelijkaardige punten. Zo moest te Westerlo, volgens de kaart van 1596, de deken (later vervangen door de gildemoeder) zorgen voor eten en drinken op de teerfeesten. Zo ook mocht niemand zich aan de tafel zetten vooraleer de wet (het gildebestuur) gezeten was. Wie ziek was kreeg zijn eten thuis gebracht en er was zelfs bepaald hoeveel de deken en oudermannen mochten besteden voor hun behoeften als ze inkopen gingen doen. De gildeleden waren verplicht deel te nemen aan het teerfeest dat steeds voorafgegaan werd door een eveneens verplichte mis voor de overleden gildebroeders. Ook waren de broeders verplicht mee te gaan in de processie van Sacramentsdag: de zomerteerdag.

Item, soo sal den Deken mette Geswooren schuldich wesen te besorgen cost ende dranck op Sacraments dach, ende des anderen dachs daer naer, op Ste Sebastiaensdach, ende des anderen daechs daer naer, op welcke dagen, vuytgesondert des anderen daechs naer Sacraments dach, ende des anderen dachs naer Ste Bastiaens dach, elck een Guldebruer sal gehouden sijn

VOLKSGEBRUIKEN

Niet zomaar een etentje en wat gaan drinken.

Neen, we gaan teren!

Ben je bij de fanfare, een zangkoor, de brandweer, een broederschap of een gilde? Iets hebben deze verenigingen allemaal gemeen: ze hebben een of meerdere teerfeesten in het jaar, meestal rond de feestdag van hun beschermheilige. Zo kan je rond St Cecilia, tenminste bij ons in de buurt, geen enkele zaal of zaaltje meer huren. De traiteur is al lang aangesproken of de potten en pannen worden bovengehaald en enkele leden en sympathisanten gaan druk in de weer om de andere leden op een lekkere maaltijd te vergasten. Het zal er ook niet ontbreken aan de nodige drank om al dat eten en alle gesprekken door te spoelen.

Waar komt dit gebruik vandaan?

Moeilijk te zeggen, want het komt uit een periode waarover heel weinig geschriften bestaan. We weten wel dat de gilden, zowel de ambachtsgilden als de schuttersgilden al van in de 13de eeuw teren in hun statuten hebben ingeschreven. Deze teerfeesten waren zeer streng gereguleerd. Toch wijzen verschillende schrijvers er ons op dat teren wel eens een veel oudere oorsprong zou kunnen hebben. Sommigen wijzen naar de mannenbonden, die meestal aan een godheid waren opgedragen, die het teren gebruikten om alle leden bij elkaar te krijgen en dan nieuwe leden in de groep op te nemen. Na enkele ritens werd er voedsel en voornamelijk drank aangevoerd om de leden te plezieren. Na de christianisering van onze gewesten (4de eeuw NC) werden de oude mannenbonden omgevormd. De oude godheid werd vervangen door een patroonheilige. Meerdere geschiedschrijvers leggen hier het ontstaan van de gilden.

Maar het waren niet alleen de gilden die teerden. De kerk en de gemeentelijke verantwoordelijken profiteerden van elke gelegenheid om op de kosten van de gemeenschap zich te goed te doen aan eten en drinken. Merk op dat de kostprijs van dit teerfeest bijna de jaarwedde van de plaatselijke schoolmeester is: uittreksel uit de gasthuysrekening van 1607 met als gasthuysmeester Goospen Vermayen in "het manuaal van Amandus Aerts":

Een mooie manier om dit postuum gesprek te besluiten, is met een liedje van Simons/Preud'homme, één van haar lievelingsliedjes:

*Die schone goede dingen
Uit lang vervlogen tijd,
Die willen wij bezingen,
In alle simpelheid.*

Johan Lambrechts en Stefaan Top

Bijlage:1

Laura

*Bij de traliën van een venster
Van een dikke kloostermuur
Stond een jongeling droef te wenen
Op het middernachtelijk uur.
Hij sprak, Laura, mijn zielevriendinne
Waarom scheidde gij toch van mij?
Kom, verlaat dit treurig klooster
En kom rusten aan mijn zij.*

Refrein:

*Maar een blik van dat maagdelijk wezen
Dat keek door de traliën uit
En een stem die sprak vol tranen:
Nooit, nooit, nooit, zal Laura worden uwe bruid.
Nooit, nooit, nooit, zal Laura worden uwe bruid.*

*Hij sprak, Laura, liefste Laura
Zonder u besta ik niet.
Want mijn leven is een beekje
't geen al langs de doornen vliedt.
Ik zie u 's nachts in mijne dromen
Dat maakt mij het leven zo zacht.
Kom mijn aangebeden Laura,
Vluchten wij, 't is middernacht*

Maar een onweer ging aan't woeden

Op het uur van middernacht
 En de reus der noorderwinden
 Trok de bomen uit met kracht..
 Hij sprak : Laura, mijn liefste Laura
 Ik zie u van't leven niet meer.
 Want door een bliksemstraal getroffen
 Viel de jongeling stervend neer.

Refrein:

Maar een blank en maagdelijk wezen
 Lag nu over hem geknield
 En een stem die riep vol tranen:
 Leef, leef, leef, Laura Laura wordt uwe bruid
 Leef,leef, leef, Laura Laura wordt uwe bruid.

Polka, Rotselaar [Composer]

Violin

6

11

16

21

Op een landkaart van het West-Vlaamse Heuvelland vond Patrick Bollier trouwens een gehucht "Polka" genaamd.

Welke dans zou er vooral populair geweest zijn in de zaal van herberg "La grande polka" aan de tramstatie van dat gehucht in Kemmel?

Op dit ogenblik kennen wij 3 vormen van polkapas :

Polka simple (wisselpas et platte polka)

Polka sautéée avec sursaut qui précède le pas (polkapas ou hopwisselpas)

Polka sautéée avec sursaut qui suit le pas (schotse pas)

Oorspronkelijk waren er echter heel wat meer varianten dan deze drie basispassen. De polkapas ontwikkelde zich uit de “bourrépas” die in contradansen gebruikt werd. Hij paste zich verder aan alnaargelang er meer variaties kwamen in deze bourrépas. Ook al werden deze nieuwe vormen dan wel niet allemaal overgenomen in de polka, dan waren er toch voldoende varianten om de 12 lessen waarover de Gentse dansmeester

Hippolyte Philipe spreekt, te verantwoorden. Hypolite Philipe gaf ook nog dansles op andere plaatsen in Gent zoals te zien is op de tweede porseleinkaart. In nummer 10 op de “Place du Lion d’or” en op de “Pont des Chaudronniers”, zoals de straten toen nog genoemd werden.

1844 was een speciaal succesjaar voor de polka. In Parijs noemde men de winter van dat jaar “l’hiver de la Polka”. Maar ook Vlaanderen bleef niet achter in deze “polkamanie”. Dat bewijst een porseleinkaart teruggevonden in Oudenaarde. “Iedereen, waar ook ter wereld, is in de ban van deze hype” zou men nu “chacun dans le monde a sa bosse de folie” vertalen.

VERSLAG

Leuven danst 2012

Zaterdagavond 2 juni. De Leuvense stadsschouwburg zit stampvol jonge mensen. Zes “Leuvense dansambassadeurs” organiseren samen een dansavond waarin elk dansgenre aan bod komt.

Er is moderne dans, urban dance, hedendaagse dans en... volksdans.

Voor mij wordt het een eerste echte kennismaking met nieuwe dansvormen. “Onbekend is onbemind”. Ik kijk er nieuwsgierig naar uit.

Maar nog nieuwsgieriger – met wat angst erbij – ben ik naar de reactie van al die jonge mensen op de voorstellingen van Reuzegom en ’t Havermeuleke. Waarschijnlijk is het ook voor hen een “onbekend is onbemind”.

De zaal zit vol. De geluidsversterking is getest. De belichting ook. Alle elementen voor een mooie show zijn aanwezig.

Reuzegom opent de avond met een rustige “mandendans”. Er komt snel reactie vanuit de zaal. Een verrassend applaus bij de “mooie draaiende rechte lijnen”. Jonge mensen weten schoonheid te appreciëren. De creatie van een reeks met simpele gemeenschapsdansen brengt de zaal een eerste keer in laaiend enthousiasme. Mijn angst voor een afgang van de volksdans was ongegrond. Ritmisch handgeklap toont aan dat ook de “levende muziek” gewaardeerd wordt.

Zo is het de ganse avond. Ook het lieve en plezierige liefdesverhaal van ’t Havermeuleke brengt sfeer in de zaal. Meer dan bij de door de jongeren toch gekende moderne dansvormen.

Wat vond ik ervan? Een van de hoogtepunten van de avond was toch wel een “tableau vivant” gebracht door de dansgroep Hilde Goyens. Een charleston, een mambo, Gershwin-muziek die me aan “West Side Story” deden denken... het was wondermooi.

En mijn besluit: volksdans gebracht in ideale omstandigheden is niet oubollig, is niet verouderd, verveelt niet.

Voor vele jonge mensen was het een openbaring. Voor Reuzegom en ’t Havermeuleke een aansporing om op dezelfde weg verder te gaan. Voor de volkskunst in het algemeen was de avond een echte promotie!

Johan Lambrechts

AANKONDIGING

Kennismakingscursus Vendelen

Op zondag 21 oktober richt Vendelen.net een vendelcursus voor beginners en pas gestarte vendeliers in. Deze vendelcursus is bedoeld voor mensen met weinig of geen voorkennis van vendelen. Overweeg je om te beginnen met vendelen of wil je gewoon eens ervaren wat vendelzwaaien is, dan is deze cursus zeker iets voor jou!

Datum: zondag 21 oktober 2012 van 13 tot 17 uur

Plaats: Sporthal VTI Leuven, Brabaçonnestraat 18, 3000 Leuven

Bijdrage: 8 euro

Organisatie: Vendelen.net in samenwerking met IVV Vendelarchief en de Hoge Gilderaad der Kempen

Info en Inschrijven: info@vendelen.net of +32 496 593523 (Stefaan)

Cursus Vendelmonitor

In het najaar richt het IVV een driedaagse cursus voor vendelmonitoren in. De cursus zal in principe doorgaan op zondagen 18 november 2012, 16 december 2012 en 10 februari 2013 te Zaventem.

Op het programma: Geschiedenis, Didactiek, Groepsdynamiek & Organisatie, Vendeltermen, Maken van een vendelreeks, Optredens en Podiumgebruik. We voorzien talrijke Doe-sessies.

Het aantal plaatsen is beperkt, snel inschrijven is de boodschap.

Info: vlaamsvendelarchief@instituutvlaamsevolkskunst.be

Verbroedering der Vlaamse Vendeliers

Op zondag 25 november verwachten we alle vlaamse vendeliers in Hoogstraten voor deze jaarlijkse bijeenkomst. Belangrijkste doel is uitwisseling. Zowel van kennis als van ervaring. Iedereen is welkom.

Info: vlaamsvendelarchief@instituutvlaamsevolkskunst.be

VOLKSDANS

De Polka

Patrick en Christine Bollier, Frans-Vlamingen uit Armentières, deden verschillende dagen opzoekingen in het archief van Renaat Van Craenenbroeck. Dit archief is bij IVV in bewaring gegeven en IVV heeft het begin van dit jaar ondergebracht bij Kadoc. Zo blijft het archief in de beste omstandigheden bewaard en beschikbaar voor het publiek. Uit dit zoekingswerk en hun eigen archief, distilleerden zij een bijdrage voor Volkskunst, waarvoor hartelijk dank.

Patrick Bollier en Johan Lambrechts (vertaling)

In vroegere uitgaven van Volkskunst (zie Volkskunst 2006-2007) schreef Hubert Boone enkele artikels over de geschiedenis van de polka. Patrick en Christine Bollier zonden ons, samen met een korte begeleidende tekst, enkele iconografische illustraties over deze dans in Vlaanderen. De illustraties zijn vooral Porseleinkaarten. Deze kaarten worden zo genoemd, niet omdat ze van porselein zijn, maar omdat ze op porselein lijken en omdat ze na al die jaren nog niets van hun schoonheid verloren hebben. Zij zijn in feite visitekaartjes van winkels, fabrieken, zelfstandigen, genootschappen, scholen ... maar ze werden ook gebruikt als menu, bij prijsuitdelingen, en als programma van concerten ... Porseleinkaarten werden bijna uitsluitend in ons land vervaardigd, met Gent, Brussel en Brugge als voornaamste centra.

